

KİTAP DEĞERLENDİRME

HAMİT EMRAH BERİŞ, SİYASAL DÜZENİN SINIRLARI DEMOKRASİ, DEMOKRATİKLEŞME VE KATILIMCI SİYASET, TEZKİRE YAY., İSTANBUL, 2015, 233 SAYFA, ISBN:978-605-983-502-2

Dr. Ahmet Nafiz ÜNALMIŞ

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, ORCID: 0000-0001-5043-6396, e-mail: nafizunalmis@gmail.com

Demokrasinin tüm siyasal sistemlerde üzerinde en çok tartışılan kavramlar arasında olması, bu kavramın kuramsal bir zemine oturtularak uygulamada nasıl gerçekleştiğinin açığa çıkarılmasını zaruri hale getirmiştir. Yazar, eserini vücuda getirirken bu görüşten hareketle demokrasinin tarihini, ideallerini, uygulanışını, demokrasiyle yönetilen ülkelerdeki hükümet sistemlerini ve demokratikleşmeyi sağlayan unsurları çalışma içerisinde farklı bölümlerde incelemiştir. Yazarın işlediği konuda farklı ülke ve görüşlerden hareketle örnekler vermesi konunun okuyucu nezdinde somutlaşmasına ve mukayesesine imkân tanımıştır.

Demokrasinin geçmişinin anlatıldığı ilk bölümde eski Yunan toplumunda demokrasinin işleyişi ve özellikleri ele alınarak demokrasinin ilk örneklerinin nasıl geliştiği okuyucuya aktarılmaya çalışılmıştır. Yunan kent devletlerinin demokrasiyle yönetilmesine rağmen demokrasinin öngördüğü haklardan mahrum olduğu, günümüzdeki demokratik kuram ve kuralların uzağında kaldığı vurgulanarak eski Yunan demokrasisinin özellikleri bu

bölümde değerlendirilmiştir. Sokrates'in ve Platon'un Yunan demokrasisine dönük eleştirileri ve gözlemleri de bu bölümde aktararak okuyucunun zihninde Yunan demokrasisi hakkında objektif bir kanaatin oluşmasına yönelik katkı sağlanmıştır. Yazara göre demokrasinin ilerleyişi, Eski Yunan'dan sonra coğrafi keşifler ortaya çıkana ve burjuva sınıfı modernite kavramıyla ifade edilen köklü siyasal ve ekonomik değişim sürecini gerçekleştirene kadar geçen sürede çok fazla mesafe kat etmemiştir.

Yazar, modern demokrasinin kuramsal temellerini açıklarken John Locke'un yönetim üzerine geliştirdiği tezlerden Locke ve Thomas Hobbes'un doğa durumuna yönelik görüş farklılıklarından ve Jean Jacques Rousseau'nun toplum sözleşmesinden faydalanmıştır. Locke'un kuvvetler ayrılığı düşüncesinin yanı sıra Rousseau'nun egemenliğin halkın genel iradesinin bir tecellisi ve bölünmez bir güç olduğu iddiasının anlatılması, Locke ve Rousseau başta olmak üzere düşünsel temelde modern demokrasinin gelişim sürecinde farklı bakış açılarının mevcudiyetinin okuyucu tarafından anlaşılmasını sağlamıştır.

“Demokratik İdealler” adlı bölümde yazar, ideal bir demokraside yer alması gereken özellikleri sıralamıştır. Yazara göre eşitlik, özgürlük, sınırlı iktidar ideal demokraside bulunması gereken özelliklerdir. Eşitlik ilkesinin tarihsel süreçte farklı evrelerden geçtiğinin vurgulandığı kısımda, seçme hakkı açısından

demokratik bir sistemde tüm yurttaşlara eşitlik sağlanabilirken seçilme hakkının önünde görünür veya görünmez engellerin yer aldığının tespiti yapılmıştır.

Demokrasinin dayandığı en önemli unsurlardan birinin insan hak ve özgürlüklerinden en optimum düzeyde yararlanmaya imkan sağlayan uygun ortamın var edilmesi olduğunu belirten yazar, bu bağlamda demokrasilerin her türlü özgürlüğün sınır tanımaksızın yaşandığı bir sisteme de karşılık gelmediğini vurgulamıştır. Yazar, negatif ve pozitif özgürlük kavramlarını ve liberallerin bu kavramlara yönelik yaklaşımını açıklayarak günümüz demokrasilerinde özgürlük kavramının neye karşılık gelmesi gerektiği yönünde bir kanaat oluşturmuştur. Seçilmiş iktidarların belli ölçülerde sınırlandırılması de yazar açısından ideal demokrasinin özellikleri arasına alınmıştır. İktidarın aldığı kararların anayasal düzende denetlenerek toplumun iktidara karşı kendini koruduğunu belirten yazar, kuvvetler ayrılığı ilkesinin ve insan haklarının, bireyin iktidar karşısındaki hak ve özgürlüklerini koruyan unsurlar arasında bulunduğunu belirtmiştir.

Kitapta çoğunluğun yönetiminden ziyade, toplumun kendisini kimin yöneteceğini belirlemesinin demokratik açıdan önemli olduğu vurgulanarak, farklı kesimlerin siyasi alanda seslerini duyurmalarına imkân sağlayacak mekanizmaların sağlanmasının demokratik sistemin kaçınılmaz gerekleri arasında yer aldığı anlatılmıştır. Bu görüşten hareketle demokrasinin uygulama alanı içerisinde kamu politikalarının belirlenmesi, halkın beklentilerinin karşılanması açısından önem ifade etmektedir. Çoğunluğun talepleri her zaman gerçekleşmeyebilir ancak halk, iktidar süresince elde ettiğinden memnun kalmışsa aynı siyasi iradeyi tekrar seçebilir.

Kitapta serbest seçimler, gelişmiş bir demokrasinin ön koşulları arasında belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, demokratik düzenin gerçek manada tesis edilmesi için seçimler gerekli fakat yeterli değildir. Siyasi iradenin belirlenmesinde, siyasi partiler de demokratik yarışın vazgeçilmezleri arasındadır. Yazar, siyasi partilerin sahip olduğu parti içi demokrasinin, farklı görüşleri temsil eden siyasi partilerin varlığının, demokrasinin işleyişi açısından gerekli olduğunu vurgulamıştır. Gelişmiş demokrasiye sahip bir ülkede, tıpkı siyasi partiler gibi, sivil toplum örgütleri de halkın siyasal alana katılımını sağlayan en önemli unsurlar arasındadır. Yazara göre farklı örnekler söz konusu olmakla birlikte, gelişmiş demokrasilere sahip ülkelerde genellikle serbest piyasa ekonomisi mevcuttur. Bir ülkedeki demokratik olgunluk azaldıkça devletin ekonomiye müdahalesinin artmasıyla serbest piyasa ekonomisi de bozulabilmektedir.

Demokratik yönetimlerde hükümet sistemlerinin anlatıldığı bölümde; parlamenter sistem, başkanlık ve yarı başkanlık sistemleri ele alınmıştır. Bu bölümde yazar, farklı yönetim sistemlerinin uygulandığı ülkelere örnekler vermiştir. Bu sayede okuyucunun yönetim sistemleri arasında mukayeseler yaparak, her sistemin kendi içinde barındırdığı avantajlar ve dezavantajların neler olduğunu anlamasına olanak sağlanmıştır. Bu bölüme göre tarihsel süreç içerisinde İngiltere’de gelişim gösteren parlamenter sistem, günümüzde birçok ülkede kullanılmaktadır. Bu sistemde çoğunluğun tek başına iktidara gelmesi, siyasal alanda alınan kararlara hız katarak yönetimi kolaylaştırırken azınlık haklarının dışlanması gibi tehlikeleri de barındırdığından demokrasiden uzaklaşma ihtimalini ortaya çıkarabilmektedir. Başkanlık sistemi ise Amerika’da ortaya çıkmıştır. Günümüzde Latin Amerikadaki ülkelerin çoğu başta olmak üzere, Amerika kıtasının dışında Güney Kore, Azerbaycan, Filipinler ve bazı Afrika ülkeleri de başkanlık sistemi ile yönetilmektedir. Başkanlık sistemi, kuvvetler ayrılığının uygulanabildiği bir yapıya sahiptir. Bu sistem, yönetsel açıdan istikrarın sağlanmasına katkı yapar ancak yeterli denetim mekanizmaları hayata geçirilmediği takdirde demokrasiden uzaklaşma riskini de beraberinde getirmektedir. Yazarın demokratik yönetimlerde hükümet modelleri arasında ele aldığı son sistem, yarı başkanlıktır. Günümüzde bu sistemin en etkili örneği Fransa’dadır. Yürütme gücü, başbakan ve cumhurbaşkanı arasında paylaşılır. Yarı başkanlıkta, başbakan ve cumhurbaşkanının farklı partilerden oluşu her iki seçilmiş unsurun görüş ayrılığına düşmesine sebep olabilmektedir. Aynı partiden olması da otoriterleşme tehlikesini beraberinde getirebilmektedir.

Demokratikleşme adlı son bölümde yazar, bir ülkedeki yönetim sisteminin ne ölçüde demokratik olduğunu belirleyen kriterlere değinmiştir. Bu bağlamda demokratik bir yönetimden bahsedilmesi için Freedom House ve Robert Dahl’a göre gereken temel unsurlar sıralanmıştır. Freedom House’a göre demokratik yönetim altındaki bir ülkede bulunması gereken özellikler şunlardır:

1. Adil rekabet ortamında gelişen çok partili siyasal sistem
2. Tüm yetişkin yurttaşlar için oy kullanma hakkı
3. Düzenli olarak yenilenen, adil ve güvenilir seçimler

4.Özgür bir kamuoyu ve basın, bununla bağlantılı şekilde siyasal partilerin propaganda hak ve özgürlüklerdir.¹

Robert Dahl'a göre demokratik yönetim altındaki bir ülkede bulunması gereken özellikler ise şöyledir:

1.Etkin siyasal katılım

2.Oy kullanma eşitliği

3.Bilgi edinebilme

4.Gündemin denetimi

5.Yetişkinlerin dâhil olması, bir ülkenin demokratik olduğunu gösterecek temel unsurlardır.²

Bu bölümde “Demokratikleşme Dalgaları Kuramı” başlığı altında Samuel Huntington’ın üç farklı dönemde ele aldığı demokratikleşme dalgaları anlatılmıştır. Buna göre birinci dalga; Amerikan Devrimi ile başlayan daha sonra Fransız Devrimi ile devam eden ve 19.yüzyılda ulus devlet formunun gelişmesiyle güç kazanan harekettir. İkinci dalga ise Birinci Dünya Savaşı’nın sona ermesi ile demokratikleşme dalgalarını tersine çeviren otoriterleşme sürecinin sonunda hayata geçmiştir. Otoriterleşme süreci, İkinci Dünya Savaşı’nın başlamasına neden olmuştur. Savaş sonrasında Huntington’a göre Batı bloğunda yer alan ülkeler demokratikleşmiştir. Üçüncü dalga ise 1974’te Portekiz’de gerçekleşen karanfil devrimi ile başlamış ve Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla, Sovyet bloğunda yer alan komünist rejimlerin yerine demokratik rejimlerin hayata geçmesiyle devam etmiştir.

Yazar, çalışmanın sonunda demokratikleşmenin, bireyler tarafından içselleştirilmesi ve bu yönde bir bilincinin oluşmasıyla ülkelerde kalıcılık kazanacağını vurgulamış, diğer taraftan küreselleşme sürecinde ülkelerin küresel ekonomik sisteme, liberal ekonomik politikalar ve demokratik özelliğe sahip sistemlerle entegre olabileceğine dikkat çekmiştir. Küreselleşmenin demokratikleşmeyi de beraberinde getirdiğini belirten yazar, antidemokratik bir ülkede yönetim gücünü elinde bulunduranların, kendi kazanımlarını tehlikeye atmamak için mevcut yapının devam etmesini istemelerinin, demokrasiye geçişi zorlaştırdığını vurgulamıştır.

¹ Hamit Emrah Beriş, Siyasal Düzenin Sınırları Demokrasi, Demokratikleşme ve Katılımcı Siyaset, Tezkire Yayınları, İstanbul, 2015, s. 182.

² Hamit Emrah Beriş, Siyasal Düzenin Sınırları Demokrasi, Demokratikleşme ve Katılımcı Siyaset, Tezkire Yayınları, İstanbul, 2015, s. 183.